

DISSERTATIO INAUGURALIS
MEDICA
GENERALIA QUAEDAM DE
EXANTHEMATIBUS.

S I S T E N S,

QUAM

CONSENTIENTE AMPLISSIMO MEDICORUM
ORDINE

IN

UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DÖRPATENSİ,

AD GRADVM

DOCTORIS MEDICINAE

RITE IMPETRANDVM

DIE XX. MENSIS DĒCEMBRIS c186cccxviii.

H. L. Q. C.

PUBLICĒ DEFENDET

AUCTOR

GUSTAVUS REINH. FOWELIN

LIVONVS.

DORPATI LIVONORUM,

EX OFFICINA ACADEMICA J. C. SCHÜNMANNL

c186cccxviii.

Imprimatur

ea quidem sub conditione, ut, simulac typis excusa fuerit, priusquam distribuatur, septem exemplaria administrationi Universitatis, cui censura librorum mandata est, tradantur.

Dr. Joannes Fridericus Erdmann,
Censor.

D 16356

Pars prima,

*nonnulla ex anatomia et physiologia
praemittens:*

Cutis morborum generali considerationi nonnulla ex anatomia et physiologia praemittenda sunt praecepta. Quamvis naturae congrua sit, quam instituit in praestantissimo suo opere celeberrimus Bichatus 1), membrarum classificatio; nulli tamen harum classium, sat cum argumento, adnumeranda est cutis. Maximam invenimus similitudinem 2), conformatione respecta, inter cutim et membranas mucosas, cavitates corporis apertas obvestientes. Epidermidem enim, qua cutis obducitur, et in his membranis obviam esse auctores, Seguinio et nonnullis aliis exceptis, qui eum secuti sunt, haud quaquam negaverunt. Quamvis quo interius epi-

1) Traité des membranes en général et de diverses membranes en particulier par Xav. Bichat. Nouvelle édition par M. Husson. Paris 1816.

2) Bichat. l. c. p. 46.

dermis in corpus intrat, eo difficilius fiat ejusdem separatio, quam ad perficiendam remedia, potissimum vesicantia, alibi ex more adhibita, minime valent; tamen, quae saepissime a celeberrimo Hallero et aliis observata fuerunt phaenomena, secundum quae, inflammationibus praegressis, in membranis mucosis laminae membranaceae gignuntur atque amoveantur, et haec dictae membranae eodem interdum modo condensantur et indurescunt, quo epidermis clavis affecta, praesentiam epidermidis ejusdem in omnibus membranis mucosis probare videntur. Quae quidem observata vero reddunt simile membranas mucosas gaudere, si cuti cutis, epidermide, licet teneriori atque mutata.

Quod rete attinet sic dictum malpighianum, non in membranis mucosis adesse, celeberrimus Bichat 3) autumnat; tamen saltem vestigia hujus partis in iis inveniri, jam ex ipsis clarissimi auctoris observationibus patet; invenit enim in canibus experimentis ipsi inservientibus linguam talibus obductam maculis, quibus cutis ipsa colorata fuit. Ceterum quin et nervis, qui in lingua gustatorio sensu funguntur, et in villis intestinorum scrutatori alacri obviam sese offerunt, et vasis tum exhalantibus tum inhalantibus membranae mucosae gaudent, nullum intercedit dubium.

3) Bichat. l. c. p. 51

Etsi jam ex his inlarescat magna membranarum mucosarum et cutis similitudo, ac multo magis mihi placeat cutim iis adnumerare, quam sententiae celeberrimi Burdachi 4) adsentire: cutim toti corpori idem esse quod membranae serosae cuicunque sint organo his obiecto: tamen, non possum adsentire sententiae, quae membranae mucosae non nisi cutis habentur continuationes, et eo solummodo sensu vindicandam esse crediderim membranarum continuationem, quo Bichatus hoc verbo usus est dicens 5): „Cette manière d'indiquer le trajet des surfaces muqueuses, en disant qu'elles se prolongent, s'enfoncent, pénètrent etc. d'une cavité à l'autre, n'est point sans doute conforme à la marche de la nature, qui crée dans chaque organe les membranes qui lui appartiennent, et ne les étendent point ainsi de proche en proche: mais notre manière de concevoir s'accomode mieux de ce langage, dont la moindre reflexion rectifie le sens.“

Distinguntur in cute tres partes diversae, quae sequuntur: epidermis, rete mucosum malpighianum et corium; quae quidem distinctio, etsi cultro anatomico demonstrata fuerit (quod vero de rete malpighiano vix concesserim) tamen haud rei congrua mihi videtur, quia

4) Die Physiologie bearbeitet von Burdach. Leipzig, 1810. S. 525.

5) Bichat. l. c. p. 35.

in aliis organis, materiam se-vel excretoriam organis ipsis minime adnumeramus; et quidam aliud exhibet mucus et epidermis quam materiam cutis se-vel excretoriam? Tamen cum haec divisio usitatissima sit, me etiam eam sequi institui, cum de conformatione harum partium breviter praecipiam, quod quidem eo necessarius mihi videtur, quo magis autores, circa hanc rem inter se discrepant.

1. Epidermis extimum exhibens corporis indumentum, cujus ope organismus humanus cum rebus externis conjungitur, e retis malpighiani secretis, praesertim mucosis matris, et chemica (oxydatione 6) fortasse et mechanica (pressione) aëris efficacia durascentibus, formatur. Dum epidermis in subjacentes cutis partes intrat ibique glandulis sebaceis et pilis adnectitur, ductulos format, quorum oscilla hiantia pori vocantur; praeter quos autores alios adsumserunt poros, quorum existentia neque anatomica sectione, neque argumentis, praecipue a celeberrimo Cruikshank 7) exhibitis, satis confirmata est.

Porositatem tamquam materiae qualitatem generalem et epidermidi inesse nemo negabit.

6) J. C. Keil, über die Erkenntniß und Cur der Fieber. 5ter Bd. Halle, 1815. S. 14.

7) William Cruikshank Abhandlung über die unmerkliche Ausdünstung. Aus dem Englischen von C. F. Michaelis. 1798. S. 7.

2. Rete malpighianum organi cutanei gravissimam continet partem, ne dicam ipsum organum esse cutaneum. Descriptio ejusdem anatomica maxima premitur difficultate, cum autores vel valde inter se dissentiant, vel perquam confusam adulerint descriptionem, ut ex. c. in celeberrimi Sprengeli opere, 8)

Bichatus 9) clarissimus naturae indagator fatetur nunquam sibi contigisse hanc partem tamquam membranam separatam oculis objicere, et sequentia hac de re facit verba: „On distingue seulement une espèce de sue gélatineux, intermédiaire au corps papillaire et à l'épiderme, et le plus communément même il n'est pas apparent; jamais je n'ai pu non plus l'observer avec précision. En examinant attentivement la peau d'un nègre, j'ai vu l'épiderme étant enlevé, la surface externe du chorion teint en noir et voilà tout.“

Sunt vero alii anatomici, qui exactius eam partem descripserunt, et quidem Fischer 10) tres distinguit retis malpighiani partes, quarum prima mucus malpighianus, secunda rete seu membrana vasculosa, tertia, vero membrana mucosa denominantur: hac tamen multo accuratior est nuperimis quidem temporibus

8) Curtii Sprengel institutiones medicae, Tom. II. Amstelodam. 1810. S. 45.

9) Bichat. l. c. p. 50.

10) J. L. Fischer Anweisung zur praktischen Chirurgie der Haut. Leipzig, 1793. S. 17.

a Gaultier 11) edita descriptio, cuius paucis verbis hic mentionem facere, mihi haud superfluum videtur. Constituitur, secundum Gaultier, haecce pars e quatuor laminis, quarum prima gemmae sanguineae (*bourgeons sanguins*), secunda lamina albidus profunda (*couche albide profonde*), tertia vero gemmulae (*gemmules*), quarta denique lamina albidus superficialis (*couche albide superficielle*) nuncupantur. Gemmae sanguiferae, papillarum formam prae se ferentes, e vasis conformatantur sanguiferis, et, usque ad basin fissae, duas quasi gemmulas commonstrant; ex his vasa exhalantia procedunt, et vascula quaedam ad bulbos pilorum emittuntur; lamina secunda, epidermidis instar, primam obtegit; gemmulae tertiam laminam constituentes his, quae in prima versantur similes, aequae vascula diversa emittunt, et a quarta obteguntur lamina, quae praecipue in Aethiopibus colore albidus insignis invenitur. 12)

Quamvis exacta sit haecce descriptio retis malpighiani mirifice compositam structuram illustrans, tamen multa restant perscrutatu dignissima. Nam vasa gemmas sanguineas constituentia an saltem arterias exhibent, et vascula ex his oriunda an so-

lummodo vasa sunt exhalantia? Vix crediderim, sed potius etiam venas, vasa absorbentia suscipientes, in his adesse putarem, praesertim cum probatum videatur, vasa absorbentia non solum in vasa lymphatica et ductum thoracicum sese terminare, sed etiam in venas. 13) 14)

3. Corium membranam sistit densam, expansibilem, e tela cellulosa stipata conflata, cui subjacens quo interior et laxior et tenerior tela denique cum membrana sic dicta adiposa confunditur. Pertexitur illa tela cellulosa stipata permixtis cum vasis sanguiferis et ferosis tum nervis, qui in fasciculis quasi collecti papillas, in corii superficie eminentes commonstrant; dum vasa ultra procedentia et multipliciter ramificata rete constitunt sic dictum malpighianum. Cuti vero ipsi subjacens tela, quia cellulae ejusdem adipe, e glandulis sebaceis secreto, scaturiunt, tunica adiposa a nonnullis denominata est.

Praeter has memoratas partes in nonnullis animalibus alia invenitur membrana, panniculus musculosus nuncupata, cujus rudimenta et in homine, e. c. in muscu-

11) Gaultier recherches sur l'organisation de la peau et sur les causes de sa décoloration. Paris 1809.

12) Burch diss. physiologica medica inauguralis de integumentis communibus, pilis ac pilorum varietatibus. Leid. 1814. 4to.

13) Ueber die Organe der Einsaugung der Säugethiere, von Magendie und Delile. Paris 1809.

14) Beitrag zur Prüfung der Lehre von der Einsaugung der Lymphgefäße von Magendie, von Mayer. S. Deutsches Archiv für Physiologie, herausgegeben von Meckel, 21 Bd. S. 350.

lis occipitalibus, subcutaneo colli etc. observare licet.

Glandulae sebaceae quae cuti iasunt, per ductulos peculiare sese terminant et laticem adiposum secernunt, quo cutis obducitur, ut semper lubrica sit et ab exter-narum rerum vehementiori efficacia tuta.

Anne tales etiam in cute humana existant glandu-lae, vel potius sacculi, laticem odoriferum secernen-tes atque servantes, quibus plurima animalia 15), sicuti moschus moschiferus, castor fiber, sus tajassu, lacerta crocodilus et salamandra, plures serpentes et alia praedita sunt, neque probatum neque omnino refuta-tum mihi videtur. Nam memoratu hoc respectu hand indignas arbitror vel morborum species a Reillio 16) dysodia et enodia nuncupatas, vel Storchii 17) obser-vationem, qui agrum tractavit febre exanthematica affectum et odorem moscho similem spirantem, vel peculiarem illum, quem quislibet spirat homo, quo et canes sagaces possunt dominum inter catervam mil-lium hominum reperire, vel denique foetorem satis

vulgarem, qui e pedibus et aliis partibus interdum spargitur.

Peracta cutis structurae et texturae quamquam bre-vissima et certe manca descriptione, proximam est, ut de functionibus ejusdem disseram. Quarum vero exacta atque perfecta expositio, cum gravissima sit atque difficillima totius fere physiologiae pars, nec limitibus arctis hujus libelli nec viribus meis exiguis convenit; quare paucis solummodo verbis illam attingam et qui-dem eam ob causam, ne dissertationis hujusce nexus in-terruptus censeatur.

Omnes cutis functiones sub tribus generalioribus complecti licet; quarum prima illa est, qua organismus humanus a natura externa separatur atque vicissim cum illa connectitur, altera, qua excitatio (*Belchung*) et nutritio corporis perficitur, respirationem, inha-lationem et exhalationem complectens; tertia qua sensi-fera ejusdem vita perspicua fit.

Nihil habeo quod objiciam si magis placeat has fun-ctiones mechanicas nominare et chemicas et dynamicas, nisi hoc, sejunctionem istam non adeo strictam atque absolutam esse, ut in mechanicis non nisi mechanica, in chemicis non nisi chemica et in dynamicis non nisi dynamica valeat efficacia. Nam omnes hae efficaciae in omnibus functionibus simul agunt, una vero prae-valet, propter quam praevalentem nominibus memoratis functiones designare possumus. Secundum primam functionem cutis totum obtegit corpus, musculos,

15) Beschreibung der Hautdrüsen einiger Thiere, von Zedermann im deutschen Archiv der Physiol. Bd. 2, Heft 1, S. 112 — 117.

16) Reils Pathologia. Bd. III. S. 205

17) Sauvages nosologia methodica. Amstelodam 1765. Tom. II. P. 2. p. 161.

vasa, nervos et alias partes, easdemve in situ earum sustinet, ab impetu incitamentorum vehementiorum tuetur, atque multum refert ad formam corporis pulchram et gratam; tum e contrario connexum alit inter corpus et res externas, et cum tantum habeat ambitum, permulta etiam iisdem offert puncta contactus.

Partes cutis, quae praesertim hanc functionem praestant, sunt epidermis, tela cellulosa stipata, et adeps.

Altera vero et quidem gravissima generalis functio plures complectitur actiones, quibus perficitur, quarum prima

1. est actio respiratoria. Etsi in pulmonibus, organis respiratori propriè dicatis, alio modo et alio cum effectu respiratio perficitur, quod jam ex structura et situ eorum luculenter patet, tamen minime negligendum, quantum et quomodo cutis ad respirationem universalem contribuat.

Dum enim, oxydationis ope in pulmonibus factae, incitatio (*Belbung*) a centro ad peripheriam transeat, aequali chemica in cute praegressa actione, a peripheria ad centrum corpus incitatur vel, sit venia verbo, potius animatur.

Si actio respiratoria cutis vel mutatur vel minuitur, similia incedunt phaenomena, quae ob respirationem pulmonum suppressam vel aliquin mutata ob-

servantur, sic apud cretinos 18), quorum cutis respiratoriam actionem turbatam esse, jam ex ipsa cute pallida, flaccida, laxa patet: cachecticum invenimus totum organismum et praesertim organa, quae ad sphaeram pertinent irritabilem, imperfecte conformata et morbose affecta. Multa morborum exempla adferre possem, qui ortum ex respiratione cutis laefacta agnoscent, nisi superfluum mihi videretur, quod sat confirmatum est, exemplis argumentari.

Huic functioni vero similiter vasa sanguifera et partim etiam cetera destinata sunt.

2.) Inhalatio vel potius elementorum aëreorum ipsiusque aquae ac aliarum rerum absorptio. Controversia, quae ab antiquioribus inde temporibus jam mota fuerat, utrum cutis inhaleat nec ne? et nostris quidem temporibus omnino non diremta est. Sunt enim qui inhalationem cutis defendant, alii vero qui eam negent, et denique nonnulli qui eam minimi esse momenti, ceassant.

Quamvis observationes celeberrimi Halleri 19) et aliorum, qui aegros viderunt majorem copiam urinae emittere, quam potus assumti, et experimenta celeberrimi

18) Menzel über den Cretinismus. Wien 1802. S. 112.

19) Haller elementa physiol. Tom. V. p. 89.

mi Cruikshank, 20) qui balneis adhibitis sitim vehementem conaspescit, et denique *mercurii* aliorumque remediorum cuti applicatorum promptissimi ac salutarissimi in totum corpus exhibitii effectus, perquam manifeste illam functionem probare videantur; tamen alia existunt, praesertim a Seguino instituta experimenta, quibus et contraria confirmari videtur sententia. Experimenta ejusdem enim docent, quod prius jam a cel. Currie 21) observatum fuit, corpus balneis impositum non gravius fieri, quod si etiam accideret, non ex inhalatione, sed potius ex secessu, aqua corpus ambiente, impedito declarandum esse autumnat Seguinus 22). Idem epidermidem inhalationem impedire contendit, nam exhalationem a cordis et musculorum agentium vi, quā impedimentum quod epidermis obijcit, superetur, adiovari; cum eadem vi vasa absorbentia minime impellantur, ideoque inhalationem fieri non posse; sin tamen

20) Cruikshank Geschichte und Beschreibung der einfangenden Gefäße. Leipzig 1789.

21) Currie über die Wirkungen des kalten und warmen Wassers. Uebersetzt von Michaelis, Leipzig 1807. S. 260.

22) Seguin über die einfangenden und aushauchenden Gefäße u. s. w. (Aus d. Annal de Chimie, Tom. 90. p. 185 — 195. S. deutsches Archiv, herausgegeben von Meckel. Bd. III. Heft 4. S. 586.

quodam modo accideret, eam non nisi vasis exhalantibus perfici. Hinc, autor pergit, augurari licet, vasa exhalantia sese terminare ad externam, vasa absorbentia vera ad internam epidermidis superficiem. Cui vero sententiae sequentes opponere possumus conjecturas. Vasa cum exhalantia tum inhalantia maxime iis ipsis insita vi agunt; si etiam vasa absorbentia adjumento cordis ac musculorum, quo vasa exhalantia epidermidem resistentem superent, privata essent; fortasse a magis quam in vasis exhalantibus aucta vi iniquilior vasorum absorbentium idem perficeretur. Porro vasa exhalantia, absorbentium interdum fungi vice, certe erroneum atque cuiuslibet rationali naturam perlustrandi modo contrarium mihi videtur, eum contendere sit absurdum, unam eandemque vim simul in directiones binas, sibi ipsis oppositas, agere posse. Quod denique ultimam adinet sententiam de situ vasorum, haec eo refutatur, quod supra jam monui, epidermidem nimirum nil nisi mœcum esse condensatum, hinc inde omnium omnino vasorum expertem. Epidermis sane difficiliorem reddit inhalationem, interim tamen non omnino impedit; est enim chemica quaedam efficacia, qua praegressa res externae facilius epidermidem penetrare possunt; Reilii 23) bene rem illustrans dicit: epidermis agit hygroscopice.

23) Reil's Fieberlehre. B. V. p. 16.

Itaque considerantes, quanti momenti inhalatio sit in plantis, in animalibus inchoatis et ipso foetu humano, et observata jam supra memorata respicientes, quibus et alia congruunt ab Abernethy 24) et praesertim Thomasio Sewal 25) instituta, qui, pedibus per aliquot tempus aquae tinctura rhei vel rubia tinctorum tinctae impositis, urinam aequae tinctam et in kali et acida reagentem observavit, non possumus, quin omnia dubia circa hanc functionem refutemus, eam tamquam gravissimam atque utilissimam agnosceremus. Inserviunt ceterum huic actioni vasa absorbentia in lymphatica proprie sic dicta et in venas transeuntia.

5. Exhalatio. Per totam cutis superficiem, etiam si nullus profunditur sudor, vapores tamen tenuissimos perspirare, et aeris species, nemo negabit, qui vel vaporosam digitorum tepidorum umbram ad frigida vitra aut specula observaverit, vel molliitudinem cutis sanae et bene valentis.

Analysis harum materialiarum vel forma gazoidea vel aquosa a cute excretarum, nondum perfecta est, quam-

- 24) Abernethy surgical and physiological essays 1. 3 Lond 1793 — 1797.
25) Sprengel institut. Tom. II. p. 61.

quam nuperrimis temporibus celeberrimi chemici 26) 27) 28), maximo cum fructu, operam eidem navaverint. Eodem modo se habet res, si quantitatem 29) 30) materiae expiratae calculo subicere velimus. Qualitas chemica et quantitas horum laticum valde variant pro aetatis, sexus, sanique vel morborum corporis status diversitate, atque multum a relationibus cosmicis, temporibus anni vel aliis rebus fortuitis dependent.

Vasa exhalantia ex arteriis oriunda functioni exhalationis praesunt, cui intime connexa est alia cutis functio, nempe caloris animalis moderatio. 31)

Sicut in plantis certam invenimus caloris graduum latitudinem, sic etiam in animalibus et maxime in homine eam reperire licet. Nam dum in Groenlandiae rupibus betulae et salices brumam perdurant, Forsterus 32) plantas vegetas ad craterem vulcanicum in insula Tanna observavit ita, ut calorem externum interdum percentum gra-

26) Sprengel institut T. II. p. 61.

27) Berzelius über die Zusammensetzung der thierischen Flüssigkeiten, aus dem Englischen überf. v. Schwelger, 1814. p. 60.

28) Sanctorii Santorini aphorismi de medicina statica p. 3. MDCCCLXII.

29) Iahn chem. Laboratorium Bd. 1 S. 674.

30) Cruikshank über die unmerkll. Ausdünst. S. 50.

31) Reils Fieberlehre Bd. 5. S. 31.

32) Forsters Bemerkungen auf seiner Reise um die Welt. 1783.

du Fahrenheitianos et ultra variantem plantae perferre queant, dum latitudo caloris ipsis insitit viginti non superet gradus. Tandem quoque animalibus inesse caloris latitudinem experimenta docuerunt, et quidem quo perfectiora sunt, eo minorem praestant latitudinem, quae in homine non plus quam quatuor gradus complectitur, dum externus calor inter 33) duceos saltem gradus F. variare potest.

Fontes, e quibus calor ortum capit partim in rebus versantur externis, partim in organorum ipsorum processibus chemicis, partim denique in organorum motu mechanico. Qui vero fontes cum nunquam exhauriantur, dum vita viget, certis conditionibus e. c. temperie externâ ad aquae bullientis fere gradum usque adaucta, vel nimia exercitatione etc. calorem insitum ad eum gradum audaugerent, quo homo periret, ni talia existerent instituta, quibus calor nimis adactus imminueretur. Cutis eum in finem multum confert; nam experimentis Blaki perspicuum sit, quanti caloris gradus absorbeantur, si latices e fluida in gazoideam transmutantur formam; confirmatur ea cutis functio jam observationibus, secundum quas in terris calidissimis agricultores aestum vehementissimum tam diu sufferre possunt, quam laboribus nixi sudorem profundunt; si vero, aestu durante, labore desistunt, saepe, subita morte ingressa, diem obunt supremum. Sed jam satis de his.

33) Philosoph. tröurect. 1765. R. 603.

Pars secunda

exanthemata pathologicè considerans.

Cap. I.

Introitus.

Morbus est vita turbata, quae secundum tres sphaeras praecipuas et quidem sensibilem irritabilem et reproductivam; manifestatur vel motibus abnormibus, vel sensationibus perversis, vel denique qualitatis materiei notabili mutatione vel corruptione 34). Cum vero vita intime cum materia ipsa cohaereat vel, ut melius dicam, vita ex materie gignatur, et vita turbata ex materiei mutatione derivatur necesse est. Quae quidem mutatio, causam proximam continens vel morbum ipsum sistens, non per se cognoscenda est, sed solummodo ex phaenomenis, ad tria supra memorata genera referendis, in ejusdem existentiam concludere possumus. Quare viribus certis vel efficacis, in sano statu recte, in morbo vero praeter normam agentibus, phaenomena in organismo obvia tribuere solemus; et certe hic phaenomena explicandi modus, qui et dynamicus nuncupatur, optimus censendus usque dum omnia phaenomena, quibus vita manifestatur, legibus

34) Handbuch der praktischen Krankheitslehre von Dr. J. P. Kreutz. 1818. 1 Th. S. 119.

universalibus et physicis et chemicis subicere poterimus. Si eo perventuri essemus, quo secundum affinitatis chemicæ leges, et motuum mechanicorum omnia phaenomena naturæ animalis, potissimum humanæ explicari possent, tunc et quomodo organismus aegrotet et sanetur vere scientificè exponeremus; tunc porro omnino iniqua nobis sententia appareret, quæ vis vitalis ceteris naturæ viribus strictè opposita aestimatur; tum deniquè vim medicatricem naturæ minime tamquam vim peculiarem, 35) nonnullis ex empiria solummodo acceptis regulis, ne dicam legibus irritationis, sympathiæ, antagonismi, consuetudinis etc. derivandam consideremus. Sed tantum abest ut eo contingamus, quin sperare quidem liceat nos unquam illuc perventuros; quare et verba sicuti vis vitalis, incitabilitas, antagonismus etc. satis sibi vindicant auctoritatem. Equidem non sum, qui earum utilitatem in dubium vocare ausim, etsi illum finem naturæ hominum perscrutari dignissimum existimem. Apropinquamus, quamquam multo distantes, illi naturæ explicandi modo, si ubicunque morbus incedit, materiei mutationem supponimus, cujus modum ipsum etsi explicare non possumus, tamen perspicere licebit, in qua parte illa perficiatur, si illo quidem loco, quo morbus sese manifestat, etiam materiei mutationem vel cau-

35) Hufeland System der praktischen Heilkunde.
II Bd. S. 16.

sam proximam morbi quasrendam esse censeamus. Hinc patet quanti sit momenti, morbos quoad sedem cognoscere, eosdemve hoc respectu explicare.

Sed ita morbos exposituros, varias infinitas nos implicare videtur, nisi partes organismi diversas colligere tentemus. Distinguere licet in organismo tres sphaeras præcipuas, sensibilem quidem, irritabilem et vegetativam, 36) quibus tria respondent systemata per totum corpus propagata: systema sensibile (cerebrum et nervi, systema irritabile (musculi et vasa sanguifera, præsertim arteriæ) et systema reproductivum (vasa exhalantia et absorbentia ac tela cellulosa). Hinc omnes morbos dividere possumus in eos qui aut ad sphaeram pertinent sensibilem, aut ad irritabilem aut ad vegetativam.

Cum vero nulla organismi pars absolute vel sensibilibis vel irritabilis vel reproductiva dici potest, morbos etiam non nisi sensu relativo, ad hoc vel illud systema referre possumus.

Haec quidem quibusdam systematibus generalioribus morborum adnumeratio, studiorum, recentiori tempore exercitatorum, egregia est sequela. Vel peritissimus Kreyzig 37) in pluribus locis operis nuperrime editi illi morbos considerandi modo maximum tribuit pretium, quamquam ab aliis dissentiens duo solummodo in

36) Burdach Physiologie a. a. O. und in dessen übrigen Schriften.

37) Kreyzig l. c. p. 67. 201. u. f. w.

corpore propagata agnoscat systemata. Jaegerus 38) quoque secundum tres in organismo valentes functiones generales, sensibilitatem, irritabilitatem et reproductionem, morbos considerandos esse autumat. Congruit cum his et Kieseri 39) sententia, qui tria admittit systemata: lymphaticum, vasorum sanguiferorum (cum musculis) et nervos. Quae certe distinguendij canonina multo magis et naturae et rationi congrua sunt, quam aliae secundum causas accidentales, vel morborum effectus, vel tempus morbi, vel immo curandi methodos 40) vel alia cetera fortuita potius momenta, institutae divisiones.

His praemissis, a generalioribus descendimus ad specialiora, si morbos tamquam organa singularia afficientes consideramus. Organa vero systematum generalium sistunt combinationes ad finem certum conspirantes, et partim cum toto organismo connexas, partim vero ab eo separatas. Hinc, cum systemata generalia illa combinatione mutantur, et morbos, quibus afficiuntur, secundum organum, quod constituunt, varios esse patet. Inde oritur praesertim mira morborum varietas. Quodvis organon, etsi in quocunque trias systematum generalium vigeat, tamen modo ad hanc, modo ad illam sphuram

38) Jäger über die Natur und Behandlung der krankhaften Schwäche des menschlichen Organismus. Stuttgart 1807. S. 128.

39) Kieser Grundzüge der Pathologie und Therapie des Menschen. 1. Th. Zena 1812. S. 567.

40) Sella rudimenta pyretologiae. Berol. 1863. p. 60.

organismi pertinet, sic organon cutaneum potissimum ad sphaeram reproductivam referendam esse censeo, unde etiam morbi cuti insidentes maxime productis abnormibus manifestantur.

Exanthematum et impetiginum vel efflorescentiarum chronicarum sub nominibus auctores omnes morbos cutaneos complecti consueverunt, tamen jam ex definitione hucdum minime sat accurate explicata, horum nominum infinita patet ratio.

Quaevis phaenomena abnormia in cute observanda mutationi cuidam in organo ipso praegressae tribuenda sunt, hinc, quae symptomata audire solent, sicuti cutis mollities, durities, laxitas, pallor, rubor, rigiditas, temperies nimis aucta vel minuta, sensibilitas abnormis, siccitas vel sudoris profusa secretio 41) et cetera eodem jure, quo exanthemata et acuta et chronica, morbis cutaneis adnumeranda esse putarem.

Etsi tali modo morborum cutaneorum numerus perquam amplificetur, logica tamen subdivisione, eorundem consideratio multo facilius fieri poterit.

Hujus vero notiois ampliore expositionem omitto, quia vel limites dissertationis vel vires meas exiguas excederet, iam ad causam proximam exanthematum et chronicorum et acutorum exponendam accedam.

41) Ephidrosis E. Keil Erkenntnis und Kur der Fieber. Halle 1805. Bd. 3. S. 401.

Cap. II.

De exanthematum causa proxima.

Naturam vel causam proximam exanthematum peculiarem arbitror esse mutationem in organo ipso cutaneo; vel, ut distinctius loquar, abnormem vel unius praecipue vel plurium systematum, organum cutaneum constituentium, statum, ex quo productiones prodeunt perquam diversae quoad formam et colorem, quae exanthemata nuncupantur. Jam ex hac expositione inlarescit, principem exanthematum diversitatis causam in eo quaerendam esse, quod modo hoc modo illud systema maxime affectum sit. Sequitur etiam exinde morbos cutaneos, sicuti fortasse omnes morbos saltem ab initio topicos aestimandos esse 42) 43). Cum vero eodem modo, quo et morbi aliorum organorum cutis quandam affectionem morbosam adychere possunt, et hujus organi status morbosus alia ut aegrotent organa causam sistere queunt; nil mirum, ut fere semper morbi cuti incedentes cum aliis complicati evadant. Sed haec fusius explicanda videntur. Turbatur enim morbo ingredienti cutis functio transpiratoria et quidem quoad quantitatem, cum in nonnullis exanthematibus exhalatio aucta, in aliis vero

imminuta sit, et quoad qualitatem, quod jam ex odore peculiarit, quem spirent exanthemata, morbilli, variolae, scarlatina, elephantiasis et alia, uti nuperrimis temporibus praesertim a celeberrimo Heimio, 44) accuratissimo odoratus sensu praedicto, observatum est, probari videtur.

Non dubio porro, illam cutis functionem, quae caloris generationi ac moderationi praestit, cum praecedenti intime connexam, laesam esse; cui maxime tribuendum est, si tropicis in regionibus morbi cutanei adeo ingravescent ut haud raro mortem afferant. 45)

Jam ex his gravissimis laesis functionibus pathematum permagna prodit copia, quibus organa diversa afficiuntur; sed multo magis inlarescit res, si systematum respicimus connubium; nam quae cutim constituunt vel vasa, vel nervi, vel glandulae et alia non nisi partes sunt systematum generalium; inde affectio partis toti facile traditur; cum porro raro, fortasse nunquam, unum solummodo systema morbo afficiatur, propagatio atque complicatio morborum cutaneorum ex his luculenter patescunt. Etsi proximae causae supra exhibita explicatio ignoti quid complectatur, cum quaestionem, quibus sit illa im-

42) Kreysig l. c. p. 135.

43) Vergl. Ueber örtliche und allgemeine Krankheiten von Hr. Hufeland im Hufelandischen Journal. Bd. 23. H. 3. S. I.

44) Heim in Hufeland's Journal. 1812. Heft 3. S. 60.

45) Keil's Pathologie. Bd. III. S. 324.

ratio, ex qua morbi cutanei gignuntur? minime exponat, autem et aliae expositiones non melius rem expedierunt.

Reilius 46) dicit: „Erantheme sind abnorme Zustände, in denen eine eigenthümliche Anomalie des Lebensprocesses vorhanden ist, welche die Tendenz hat, durch eine sichtbare Haut-Veränderung zu Tage auszubringen, die nächste Ursache muß eine abnorme Spannung der Vegetation sein, denn die exanthematischen Krankheitserscheinungen sind vornehmlich Aeusserungen einer gestörten Vegetation.“

Alio modo Kieser 47) dicit: „Die Erantheme sind die äußern Reflexe innerer Entwicklungsprozesse, wodurch das Individuum auf eine höhere Stufe des Lebens, zumal des geistigen, gehoben wird.“

Alio loco Reilius 48) ait: „Mehr oder weniger ist wohl jedem Eranthem ein Entzündungsproceß im weitesten Sinne des Wortes eigen, wo dasselbe eine anomale Gefäßthätigkeit bezeichnet.“

Omnia exanthemata non nisi inflammationes esse celeberrimus Marcus 49) autumnat et argumentis confirmat,

46) Reil Kur und Erkenntniß der Fieber. Bd. V. S. 35.

47) Kieser über das Wesen der Eranthemata besonders. S. 7 — 25.

48) Reil Cur der Fieber. Bd. 5. S. 43.

49) Entwurf einer speciellen Therapie von F. A. Marcus, 3. Theil. Nürnberg 1812. S. 10.

tamen, licet in morbillis, furunculis et aliis res se ita habet, vix crediderim in omnibus inflammationem sese exserere.

Ludovicus Vogel 50) chemicam sed non satis probatam theoriam agnoscens ait: „Hautausschläge entstehen theils in dem Uebermächtigwerden des ammoniischen Schwefelgases, theils aus dem Ankräftigwerden des muriatischen Ammoniums entstehen. Mit dem Verschwinden des ammoniischen Geistes und der muriatisch-ammoniischen Substanz ist die Fäulniß derselben bedingt vorhanden, und so wie die Fäulniß anhebt, verfällt der Theil der Haut, wo sie herrscht, in Krankheit, Absterbung, Auflösung.“ Cum itaque vel haec memoratae vel multae aliae hic neglectae expositiones neque satis accurate neque omnino perspicue exanthematum causam proximam explicant, non habeo quid opponam sententiae, quam supra protuli, praesertim cum ex illa exanthematum optima divisio derivanda esse videtur,

Cap. III.

De exanthematum divisione.

Jam supra(51) disserui de systematibus diversis eorum componentibus, hic vero, ubiorem explicationem at-

50) Heilkunst der Krätze, der Flechten und des Ausschlags, von Dr. Ludwig Vogel. Erfurt u. Gotha, 1818. S. 7.

51) Diss. p. 11.

que probationem majori operi et alacriori ingenio relinquens, paucis saltem exemplis indicare studebo rationem, qua fortasse divisionem perficere possimus. Variolas, petechias, scarlatinam, erysipelas e vasorum sanguiferorum, pemphigum vero, miliaria, urticariam, esseram et alia e vasorum serosorum, denique herpetem, tineam, favum, achores et alia e vasorum lymphaticorum, licet varia affectione, oriri crediderim.

Quantum vero et qualem nervi in productiones vel normales vel abnormes exerant vim, maxima premitur obscuritate, quare etiam quaestio: num ex affectione primitiva nervorum etiam exanthemata oriri possint, nec ne? adhuc minime definita est, qui tamen quin in pluribus exanthematibus afficiantur, nullum intercedit dubium, quod ex prurita sensationibusque urentibus plurium exanthematium et ex doloribus interdum vehementissimis zonam, pemphigum cet. comittantibus, probatur.

Nonnullas alias exanthematum divisiones breviter perlustrare tentabo et primum quidem illam, cujus vi exanthemata in acuta distinguuntur et chronica.

Sunt plures auctores 52), qui sicut Hopfengärtner, 53) huic divisioni maximam tribuant dignitatem,

praesertim eam ob causam, quod exanthemata acuta si semel hominem invasissent, non rursus redirent, quod apud chronica observatum non esset. Cui vero distinctioni, maximo cum jure, sequentia opponenda sunt argumenta. Unum idemque exanthema tum acutum chronico decursu incedens observatum est e. c. miliaria interdum horas solummodo, interdum plures dies vel immo plures septimanas perdurant; pustulae scabiei, chronicis semper adnumeratae exanthematibus, licet et aliae nascentur, saepe multo celerius evanescent, quam pustulae variolosae acutis adscriptae exanthematibus.

Observationes medicorum minime dubiae docent, et variolas et scarlatinam et morbillos interdum hominem bis invasisse, equidem scabiem sibi relictam, ac natura ipsa sanatam alteram infectionem impedivisse, sicuti syphilis in regno Fetzan et Aegypto semel tantum hominem aggreditur. 54)

Dividuntur etiam exanthemata in universalia et topica; momentum vero hujus divisionis valde fortuitum est, nam quodvis exanthema interdum nonnulla solummodo corporis partes occupat, dum alias per totum fere corpus extenditur; variolae et universales, et

52) Entschelt Einleitung in die Lehre von den ansteckenden Krankheiten und Seuchen. Leipz. 1809.

53) Beiträge zur allgemeinen und besondern Theorie

epidemischer Krankheiten von Ph. Fr. Hopfengärtner. Frankfurt. u. Leipzig. 1795. v. II.

54) Brown's Reisen in Afrika, Aegypten und Syrien. Cap. 20. p. 390.

topicae jam saepe observatae sunt; scabiei pustulae interdum in uno vel paucis locis colliguntur, interdum vero per totius corporis superficiem propagantur.

Alia divisio eo nititur, quod affectio cutanea nunc primaria est, nunc aliorum organorum morbos insequitur, inde exanthemata protopathica et symptomatica vel primaria et secundaria nominantur. Temere vero actum mihi videtur in causis occasionalibus fundare exanthematum divisionem. Distinguuntur etiam exanthemata typica et atypica. Intermissiones vero et remissiones, quas apud variolas, scarlatinam, morbillos et alia observamus, certe feбри et non affectioni cutaneae tribuendae sunt. Periodicitatem, quam apud nonnulla exanthemata sic dicta chronica observamus e corporis diversis statibus vel sanis vel morbis c. c. ex haemorrhoidalibus et menstrualibus affectionibus declarandam esse existimo.

Alios denique exanthematum sejunctiones, quas auctores instituerunt, in contagiosa nempe et non contagiosa, haereditaria et acquisita, sporadica et epidemica et ceterae minime admittunt generalem applicationem. Nunc divisionum, quas nuperim temporibus instituerunt Willan 55) et Alibert 56) quandam facio

mentionem. Willan praesertim formae superstruit classificationem et septem admittit ordines, qui sunt: 1. Efflorescentiae s. papulae (*Hautblüthen, Hautknötchen, pimples*) 2. squamae (*scales*) 3. exanthemata (*rashes*) 4. vesiculae (*vesicles*) 5. pustulae (*pustules*) 6. tubercula (*tubercles*) 7. maculae (*spots*). Quamquam haec divisio maximae sit utilitatis quoad terminologiam et diagnosin, cum ex forma praecipue cognoscendum sit, quodnam systema cutis maxime affectum sit; attamen experientia nobis exanthematum formas commonstrat, quae ordinibus memoratis difficiles sunt submissu.

Alibert ex constitutione corporis vel potius ex morbis cum exanthematibus causali nexu conjunctis derivat divisionem; cui, etsi praxin medicam multum juvaret, quod jam supra monui, opponendum est, causas occasionales nullo modo divisionis momenta sistere posse.

Cap. IV.

De causis exanthematum remotis vel potius de momentis causalibus.

Exanthematum proxima causa et natura una eademque est, ut jam supra 57) monui, quam ob rem

55) Die Hautkrankheiten und ihre Behandlung hauptsächlich beschrieben von Robert Willan. 1. Bd. übersezt von Griese. 1799. S. 11.

56) Alibert Beschreibung und Abbildung der Haut-

krankheiten, welche im Hospitale St. Louis beobachtet worden. Aus d. Franz. von Müller.
57) Dissert. p.

hic tantum de momentis causalibus, quae cutis morbis exanthematum speciem prae se ferentibus ansam praebent, mentionem aliquam facturus sum. Distinguantur momenta causalia praedisponentia et occasionalia, quorum illa opportunitatem, haec vero potentias nocentes externas complectuntur. Proclivitas ad cutis morbos non potest non habere sedem in ipsa cute; in peculiari versatur cutis conditione, qua, ut a potentiis nocentibus externis facilius adficiatur, efficitur; quod attinet igitur naturam (*dem Wesen nach*) dispositio ad morbum jam valitudini adversae adnumeranda est 58); sed sanitatis, et totius corporis et singulorum organorum, definitionem quoad relationem tantum exhibere possumus, quo fit ut varios et totius corporis et singulorum organorum status latitudine ideae sanitatis complectantur, qui jam a norma sanitatis generali aberrant. Sic quoque se habet cutis proclivitas ad generandos morbos cutaneos. Cuius proclivitatis natura nobis ita, ut ipsius morbi natura ignota; cutis tenerima, densa, laxa, stricta, aspera, nil nisi significationes sunt dispositionis et momenta quaedam, quae praecipue tanquam opportunitatem constituentia considerare solemus, ut aetas, temperamentum, sexus, tantum occasionalia sunt, quae cuti hanc conditionem impertiunt. Si modo dietis corporis statibus opportunitatem exponere non possu-

58) Kriesig. l. c. p. 122.

mus, tamen et theoriam et praxin multum juvant observationes, ex quibus infantes exanthemata in genere saepius invadunt, ex quibus specialibus vitae aetatibus quaedam exanthemata praecipue infesta sunt, ut morbilli a III. ad XV. scarlatina a XV. ad XX. petechiae a XV. ad XXXV. usque actatis annum; in infantia crusta lactea, in pueritia favus, seniori autem aetate impetigines aliaeque exanthemata sic dicta chronica praecipue vigent; porro sexum sequiorem 59) in universum magis infestant morbi cutanei, et homines temperamento praediti sanguineo magis ad inflammatoria, phlegmatici vero ad lymphatica exanthemata proclives sunt. Condicio ad evolvendos cutis morbos, praegressis aliis hujus organi morbis, efficax redditur; sic notissimum est, epidemiam morbillorum, scarlatinae, variolarum saepissime sequi scabiem magis, quam alioquin esse solet, divulgatam. Sic Lepecque de la Cloture 60) mentionem facit epidemiae antecedentis, quae Louvriery per annos 1770—72 grassata est, finemque sibi critica febris miliaris imposuit, excepisse scabiem valde propagatam.

Si opportunitatis notionem amplificamus et hoc verbo intelligimus eam organorum conditionem, qua efficitur, ut a causis externis morbis affici possint, haecce

59) Koehler diss. de foeminar. natura. §. 26.

60) Lepecque de la Cloture Anleitung für Aerzte epidemische Krankheiten zu beobachten, aus d. franz. Leipz. 1785. C. §99.

dispositio specifica erit in diversis organis secundum eorum situm, mechanicam structuram et texturam, indolem chemicam et rationem vitalem; quae omnia ut æquidem puto, verbo conditionis naturalis comprehendere possumus. Talis conditio naturalis cuique organo inest, et quidem, ad quam trium praecipuarum organismi sphaerarum pertinet organon; ad eandem etiam praecipue pertinent, quibus afficitur, morbi; quam ob rem plurimi cutis morbi, vegetationis turbatae sunt effectus.

Sed cur quaedam potentiae nocentes, si semel, in corpus egerunt morbumque cutaneum produxerunt, iterum vim suam in eodem corpore exercere non possint, cuius rei multa exempla affert experientia (morbilli, variolae, scarlatina, petechiae semel tantum afficere solent hominem) nobis hucusque plane ignotum est. Quod quidem potius peculiari cutis ipsius mutationi (sit haec progressiva evolutio ut Kieser 61), sit metamorphosis regressiva uti Reilii 62) mavult quam totius organismi adscriberem. Causae occasionales dividi solent in absolute et relative externas. Quam quidem divisionem strictim defendere non possumus, nam quoad morbum sese evolventem quodque momentum (influxus) sive ex ipso corpore sive e rebus externis ortum, abso-

lute externum est; sunt etiam casus in quibus difficillime est distinctu, an causa inter absolute vel relative externas referenda sit; sic calor et corpori e rebus externis adductus, et interne ortus quibusdamve causis in corpore retentus et accumulatus esse potest. Quam divisionem ceterum, cum quoad praxin maximi sit momenti, servandam putavi.

Absolute externis causalibus momentis inprimis adnumeranda sunt sequentia:

1. Cutis immunditia, inunctio, laneorum vestimentorum usus, quorum noxam apud meridionalium terrarum incolae balnearum frequentia reparat; fortasse et ortus herpetis perinaei, viros praesertim infestantia, immunditiae, hujus regionis, braccarum usu, auctae, tribuendus est. Eandem ob causam nonnulli cutanei morbi in quibusdam regionibus, et apud quosdam populos et ordines grassantur, ut exempli gratia scabies apud sartores et Livoniae rusticos.

2. Frigus, praecipue, si in sudantem cutis superficiem agit, inprimis frigus humidum; oriuntur mox post exertam vim exanthemata urticae aut miliaribus similia.

3. Calor sive a rebus externis corpori adductus, sive ex corpore ortus turbataque functione retentus; quare in climatibus torridis multo plura gregatim occurrunt et graviora exanthemata; nimiam calefactionem e foco ortam sequuntur maculae variegatae.

4. Luminis influxus, quam in cutem habeat vim

61) Kieser l. c. p. 20.

62) Reil. Fieberlechte. B. 5. S. 42.

demonstrant colores diversarum gentium, aestas cutem subfuscans, loriginum ortus, multaque alia.

5. Aëris aditus impeditus et aëris corrupti a rebus externis advectiono.

6. Quorundam insectorum et vermium actio in cutem, pulicem, cimicium, pediculorum humanorum et pueri morsus, bombycum processionearum 63) et cantharidum vis, denique quarundam muscarum et crabronum ictus. Gordius dracunculus, qui et colebrilla a scriptoribus 64) vocatur, et vena mediensis in cutem irruunt. Apud Norwegos gordius masinos, elephanthasin efficere dicitur.

63) Dictionnaire des sciences naturelles, Tourn. V. Paris 1817. pag. 127. in articulo: bombyce a Dumeriljo elaborato: „les poils, qui les revêtent se détachent facilement, et ils sont si grêles et si fragiles qu'ils pénètrent dans les pores de la peau, et y font venir presque subitement des pustules ou petits boutons, avec une douleur analogue à celle que produisent les orties, mais qui durent beaucoup plus long temps. Les nids sont encore plus dangereux à toucher que les chenilles même: quand on en soulève l'enveloppe, les poils voltigent dans l'air, et bientôt, ainsi que cela nous est arrivé plusieurs fois, l'observateur, attaqué subitement d'une sorte d'erysipèle, se repent de son imprudence et de sa téméraire curiosité“.

64) P. Frank Grundsätze über die Behandlung der Krankheiten des Menschen. 4. Theil. S. 22.

7. Quaedam acres et corrosivae vegetabilium materiae, quarum plures in praxi medica saepe adhibentur: essentia euphorbii maculas miliaribus similes, pulvis daphnes mezerei exanthema psoricum, sinapis erysipelatosum, urtica erythema, rhois toxicodendri exhalatio scarlatinae simile efficit exanthema; etiam quaedam regni mineralis, sic mercurius sublimatus corrosivus erythema, tartarus emeticus variolias similes efflorescentias produciunt.

8. Praecipua momenta causalia sunt contagia; sed modus, quo in organismum generatim et in cutem speciatim agunt, nobis plane ignotus est. Necesse est autem, contagia quae morbos cutaneos produciunt, quandam incognitam ad eum habere relationem (fortasse attractionis electivae speciem) qua fit, ut haec contagia in ipsa tantum cute et nusquam alibi perfecte evolvi possint. Contagionum vehicula saepissime perscrutari sunt, chemicam tamen eorum indolem accuratius designare hucusque non poterunt. In quibusdam animalcula inventa sunt; quae, ut nonnulli contendunt autores, quarundam efflorescentiarum specierum scabiei contagio proximam exhibent causam. Celeberrimus Wichmann 65) descriptionem dedit quamquam imperfectam animalculi, quod Linnaeus acrum exulcerantem denominat. 66)

65) Wichmann's Aetiologie der Krätze. Hannover, 786.

66) Adjuvat. — Jam ante Wichmannum Bonomo sub terebinis nomine vermiculum pro scabiei causa

Gales 67) aliam speciem vel potius aliud genus sub nomine acarum scabiei descripsit, et observationes affert et experimenta, quae demonstrant scabiem, horum animalculorum ope, ab uno ad alterum hominem posse propagari. Si etiam has observationes et descriptiones in dubium vocare nolle, tamen haec animalcula inter momenta causalia occasionalia referenda mihi videntur. Credo enim et deficientibus animalculis scabiem oriri, porro ea, et a rebus externis in cutem irruere, et generatione aequivoca in ipsa cute gigni; denique etiam ea in cute existere posse sine inde orta scabie. Ex his omnibus, si defendi possunt, facile apparet, acaros in scabie repertos tantum momenta causalia fortuito cum ipso morbo conjuncta habendos esse.

Idem valet de animalculis in aliis morbis adsumtis, verbi gratia de acaro vestium, de sironibus haemorrhoidali et phthiosis Linn., pluribusque aliis, quae descripta et depicta sunt. 68) 69)

habuit, illumque descripsit atque depinxit in Act. natur. curios. append. ad A. 10. Dec. 2. p. 33. Linnaeus pariter acarum scabiei tribuit in Fauna Sueciae ed. 2. sp. 1975, uti et in amoenit. academ. Vol. III. p. 333 nec non Vol. V. pag. 95.

67) Gales *essai sur la diagnostic de la gale*. Paris 1812.

68) Schrank *fauna boica*. 1. *Zhl.* 1. *Abtheil.* 3. 201.

69) De Bosc *dictionnaire des sciences medic.* Tom. XVII. p. 11.

Momenta causalia, quoad relationem externa.

Sunt quidam morborum status aliorum corporis organorum et partium, quae pro earum mechanica, chemica et vitali ratione in organismo, cum cute arctiori quodam nexu conjunguntur, quorum praecipui sunt sequentes:

1. Affectio tractus intestinorum: acor, muci, verum accumulatio producit saepe exanthemata diversissime conformata; sic etiam usus quorundam ciborum, verbi causa cancerorum, fructuum fragariae vescae 70) etc. Suntis quibusdam rebus, ut aromatibus, cibis salsis et obes, exanthemata augentur, immo oriuntur.

2. Hepatis affectio, cujus in cutem vim demonstrat ipse icterus, plus autem, quae etiam in hoc morbo occurrit, prurigo molesta; etiam pustulae et furunculi hac ex causa ori.

3. Renum affectio. Crustam lacteam adhibitis medicamentis diureticis valde imminutam esse, observatum est.

4. Vasorum sanguiferorum affectio, quorum cum cute nexum perspicimus in omnibus cum febre con-

70) Novi ego ipse puellam bene vigentem, cujus corpus, nonnullis tantum fragariae vescae fructibus esis, exanthemate subtili punctato, magis diffuso quam discreto obtegitur, quod post aliquot horas evanescit.

junctis exanthematibus, in herpete haemorrhoidali. Sic Frank 71) plethoram inter speciales exanthematum formandorum causas refert.

5. Dyscrasiae, humorumque morbi generales et locales 72), acrimoniae quaedam, in primis illa sic dicta muriatica 73). Huc pertinent exanthemata in arthritide, syphilitide, scorbuto, et pustulae in gangraena singularum partium obviae. 74)

71) Frank. l. c. p. 42.

72) Kreysig. l. c. p. 5-6.

73) Coenradi Pathologie.

74) Adnotat. Novissimis inde temporibus magis magisque, theoriā Brunonianā corpus ab una tantum parte considerare, persuasi, iterum observationum pathologorum humoralium qui vocantur (inter quos certe medici scientia praeclari et praxi insignes inveniuntur) majorem habendam esse rationem, et humores non fortuitas tantum corporis esse partes, sed ad ipsum *organismum* necessarie pertinentes, in eundemve reagentes censent. Ideoque, acrimoniis quoque, quarum existentiam stricte negare nunquam potuerant auctores, quamquam sub aliis verbis interdum absconderent (quaenam, quaeso, Reilii processus vitalis residua, quam quibus olim et nuper iterum acrimonarum nomen imponere solent?) pristinam fere dignitatem denuo attribuire coeperunt medici. Etenim neque humoralem pathologiam neque solidarem, sed totum *organismum*, ac phaenomena et physiologica et pathologica omni

Ad totum hujus opusculi consilium explendum et prognosis et cura morborum cutaneorum in genere tractandae essent, quae, ne fines dissertationis transgrediar, seriori forsan tractationi, ubi experientia ad tale perficiendum opus aptiorem me reddiderit, reservo.

ex parte animo perpendere, rationalis est naturae scrutatoris.

T h e s e s.

1.

Morborum evolutionis existentiam nego.

2.

Non solum systemate lymphatico, sed etiam venis absorptione perficimur.

3.

Medicus non solum naturae minister, sed saepe director debet esse.

4.

Cura de sanitate publica medici maximum negotium.

5.

Perforationem minime ex arte obstetricia omnino prescribendam esse censeo.

6.

Digitorum amputatio exstirpationi praeferenda.

7.

Naturae philosophia (Naturphilosophie) hodiernam
medicinam cum Hippocratica sic dicta recon-
ciliavit.

8.

Fumigationes sulphuricae optimum contra scabiem sis-
tunt remedium.

9.

Luem venereum larvatam existere negō.
